

12. Sukhomlinskij, V. (1963). *Nash pedagogicheskij kolektiv*. [Our pedagogical team]. Kyiv.
13. Sukhomlinskij, V. A. (1980). *Rodina v serdce*. [Motherland in the heart]. Moscow.
14. Sukhomlynska, H. I. (1998). *Syla dukhu i rozumu*. [Power of spirit and mind]. Kirovohrad.
15. Sukhomlynska, O. (2012). *Deiaki aspekty evoliutsii spryniatia tvorchosti V. Sukhomlynskoho: doroha dovzhynoiu v 40 rokiv*. [Some aspects of the evolution of the perception of creativity V. Sukhomlynskyi: road length of 40 years]. Luhansk.
16. Sukhomlynskyi, V. O. (1968). *Dumky pro shkilne vykhovannia*. [Thoughts about school education]. Kyiv.
17. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Narodzhennia hromadianyna*. [Birth of a citizen]. Kyiv.
18. Tartakovskij, B. S. (1983). *Povest' ob uchitele Sukhomlinskogo; Smert' i zhizn' rjodom*. [The story of the teacher Sukhomlinskyi; Death and life are near]. Kyiv.
19. Tkachenko, Z. Yu. (2011). *Nevycherpne dzherelo mudrosti*. [An inexhaustible source of wisdom]. Kyiv.

УДК 373.3-051:378.046-021.68

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПЕТРЕНКО Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: історія освіти, педагогічна спадщина В. Сухомлинського, гендерна педагогіка, організація освітнього процесу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PETRENKO Oksana Borysivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Education at the Rivne State University of the Humanities.

Circle of scientific interests: history of education, pedagogical heritage of V. Sukhomlynskyi, gender pedagogy, organization of educational process.

*Дата надходження рукопису 24. 07. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов*

ПРИМАКОВА Віталія Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики виховання, психології та інклюзивної освіти КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради e-mail: pran703@gmail.com

СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОЛОЖЕНЬ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Ухвалення Закону України «Про освіту» 2017 року зорієнтувало освітян на виконання стратегічних напрямів реформування української освіти, зокрема шкільної початкової, зі змін у якій закономірно розпочалися трансформаційні процеси. Для окреслення чіткого курсу на нововведення міністерством було розроблено Концепцію «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [1], щодо реформування середньої освіти та його базовий документ Концепцію середньої загальноосвітньої школи України [2]. У зазначених документах було окреслено стратегічні пріоритети реформаційного розвитку національної освіти України. Серед них основними визнано: орієнтацію на базові цінності розвитку освіти відповідно до світових тенденцій; модернізацію змісту освіти; реактуалізацію 12-річного терміну здобуття повної загальної середньої освіти, з огляду на визнання її єдиною можливою структурою української школи; запровадження інноваційного освітнього процесу через

застосування компетентнісно орієнтованих методик і технологій навчання та оцінювання результатів; професіоналізацію педагогічних працівників, здатних до впровадження нововведень.

Сьогодні багато теоретиків і практиків у педагогіці наголошують на тому, що освіта в Україні не задовольняє потреб дітей та їхніх батьків, державу і суспільство. У своїх публікаціях учені справедливо підкреслюють, що освіта ХХІ століття потребує нових підходів до розбудови галузі та реалізації вищезазначених пріоритетів. Водночас урахування історико-педагогічного досвіду минулого завжди було і залишається потужним ресурсом ефективної модернізації і вдалої трансформації системи. Тому закономірним вважаємо звернення до педагогічної спадщини В. Сухомлинського, 100-річчя якого святкує цього року все прогресивне співтовариство, оскільки ідеї та творчий внесок у світову теорію педагогіки й освітню практику багато в чому є суголосними

з визнаними нині першочерговими орієнтирами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розробленні й обговоренні сучасних підходів до реформування вітчизняної освіти, зокрема положень Концепції Нової української школи брали участь: О. Денисенко, В. Кузь, С. Пеняєв, О. Савченко, Б. Шиян та ін. Характер нововведень досліджували та їхній розгляд в історико-педагогічному контексті здійснювали Л. Березівська, В. Кузьменко, О. Сухомлинська. Історики педагогіки наголошували, що ідеї реформування освіти побудовані на класичних ідеях гуманістичного спрямування, адже в них проголошуються вічні цінності: добро, справедливість, гуманізм, істина, любов. З огляду на важливість аналізу найцінніших надбань педагогічного досвіду минулого, вважаємо необхідним звернутися до творчої спадщини педагога-класика В. Сухомлинського, який усім своїм життям і невтомною працею стверджував ці ідеали та формувал ціннісне ставлення до них у своїх вихованців.

Мета статті – проаналізувати сучасні пріоритети розвитку національної освіти України крізь призму основних положень виховної системи В. Сухомлинського. Виявити ключові вектори реформаційних змін, що є суголосними з ідеями і поглядами педагога-гуманіста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною ознакою творчої діяльності Майстра педагогічної праці була гуманістична інтенціональність. А унікальна виховна система, обґрунтована педагогом-класиком, стала всесвітньо визнаною, оскільки створена Людиною, що вирізнялася відданістю своїй справі, глибоким розумінням природи Особистості та безумовною повагою до неї. Подібного ставлення освітян до професійної діяльності очікують нині ініціатори реформи, основною метою якої є створення такого закладу освіти, де сучасний вчитель Нової української школи має прислухатися до думки учня, вчить його критично мислити та сміливо висловлювати власну думку. Відтак ключовими поняттями реформи визнано такі: «компетентність», «відповідальність», «громадянська позиція» тощо. Особливої ж ваги набувають партнерство, співпраця та взаєморозуміння, стосовно як дітей, так і їхніх батьків.

Міркування про те, що сучасна школа має стати осередком культурно-освітнього гуманістичного середовища, є нині не новим. На перший план у Концепції нової української школи (НУШ) виступає визнання самоцінності й унікальності кожної особистості на тлі підвищення рівня загальної культури всіх

учасників освітнього процесу [1]. Ідеї дитиноцентризму, людиноцентризму свого часу проголошував Василь Сухомлинський, плекаючи творчого учня, творчого вчителя, творчий педагогічний колектив фахівців-одномудців. Та особливо педагог-гуманіст закликав бути уважним до дитини, знаходити те неповторне, унікальне, що є в кожного вихованця. Зокрема, В. Сухомлинський наполягав, що у кожної людини є «золота жилка» та підкреслював: «Якою б запусненою, безталанною, нездібною до оволодіння знаннями не здавалась дитина, дорогоцінне зерно таланту десь-то приховується під пластами звичайності, посередності, відсталості. Завдання істинного виховання полягає в тому, щоб знайти це зерно, відкрити золоту жилку, поставити людину на ту життєву доріжку, йдучи якою вона засвітиться своїм неповторним сяйвом» [5, с. 78]. Безсумнівно, думки класика не просто перегукуються з гуманістичним спрямуванням сучасної концепції НУШ, їх було визнано необхідними сучасними реформаторами та екстрапольовано в зміст концепції задля подальшого впровадження в діяльність національної школи.

Останнім часом актуалізовано важливі напрями виховання – національно-патріотичне та духовно-моральне, що складає основу формування в молодого покоління загальнолюдських цінностей. Тому, як зазначив О. Ляшенко, висвітлюючи стратегічні пріоритети розвитку загальноосвітньої школи України, культурологічна функція шкільної освіти передбачає оновлення її змісту на засадах гуманітаризації, розкриття взаємозв'язку людини з природою і суспільством, виховання громадянської та екологічної відповідальності [3]. А це є суголосним до ідей В. Сухомлинського, тим більше, що в молодшому шкільному віці воно починається з любові до рідного краю, до найближчого оточення, навколишнього світу дитини.

З цього приводу Василь Олександрович писав: «Патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях, серед яких провідними є: любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й батьківщини» [8, с. 256]. Відтак широке коло питань має бути представлене в змісті навчальних програм для початкової школи як для окремих предметів, так і передбаченого реформою інтегрованого курсу. Тому акцент на тому, що виховання проходить наскрізним компонентом всього

освітнього процесу потребує розроблення механізмів більш повного забезпечення реалізації всіх його напрямів і чіткого окреслення орієнтирів виховної роботи.

Наступним пріоритетом у розвитку освітнього середовища Нової української школи є забезпечення умов для природо відповідного пізнання світу, впродовж якого діти відчуватимуть радість. Один із шляхів його забезпечення є створення в класному колективі ситуації успіху, атмосфери партнерства, взаємопідтримки. А щоб пізнання світу вихованцем було більш продуктивним і результативним, класик надавав рекомендації та застерігав: «Під час кожної зустрічі дітей з природою, ми намагаємося показати їм світ таким, щоб вони задумались над тією істиною, що природа – це наш дім, і якщо ми будемо безтурботними марнотратцями, ми зруйнуємо його; природа – частинка нас самих, а байдужість до природи – це байдужість до власної долі» [7, с. 555]. Кожному напрямку виховання школярів радив приділяти увагу В. Сухомлинський, сам робив це віртуозно. Виявляючи проблеми, окреслюючи можливості їхнього розв'язання спочатку на рівні задуму або ідеї, глибоко теоретично обґрунтовував та в подальшому впроваджував її у роботу Павлиської середньої школи, спільно з творчим колективом однодумців.

Сьогодні багато з них є реактуалізованими та прописаними в сучасних нормативних документах; вони перегукуються з пріоритетами сучасної Концепції НУШ. Зокрема, йдеться і про пріоритет педагогіки партнерства між учителем і учнем. Педагогіку класик не випадково називав «людинознавством», адже надавав вирішального значення глибокому пізнанню внутрішнього світу учня вчителем. Зокрема геніальний педагог наполягав: «Найголовніше в нашій майстерності і мистецтві – знати дитину, розуміти і відчувати ту істину, що кожна дитина – це цілий світ думок, почуттів, зацікавлень, переживань, прагнень, радощів, гіркот, образ, прихильностей, прикостей» [4, арк. 21]. Тільки з таким розумінням дитячої сутності має формувати особистість майбутнього, сучасний вчитель. Тож зазначені ідеї були центральними в педагогічній творчості геніального Вчителя-гуманіста. Тож зрозуміло, що увага до дітей з різним рівнем психофізіологічного розвитку, зі складними аномаліями та особливими освітніми потребами також хвилювали педагога-вченого.

У формуванні ставлення до особливих дітей у дитячому колективі вирішальну роль відіграє педагогічна культура вчителя, від його правильної світоглядної позиції, педагогічного такту, професійної етики, інших особистісно-професійних якостей великою мірою залежить

створення атмосфери доброзичливості, психологічного комфорту, адекватного ставлення один до одного в класі та поза школою. Відтак варто зважати й на настанови вчителям Василя Олександровича про те, що вчитель має завжди знати, що відбувається в душі його вихованця. Він наголошував: «Найголовнішою рисою педагогічно культури вчителя є розуміння і відчуття духовного світу дитини» [4, арк. 35]. Відповідно в його праці «Методика виховання колективу» знаходимо: «Не зламати, а підняти, підтримати, не знеособити духовні сили дитини, а утвердити почуття її гідності – тільки так треба використовувати свою владу над дитиною» [6 с. 633]. А ще у праці «Як виховати справжню людину» наголошував: «У справжнього вчителя – найважче і найрадісніше життя, трепетно хвилююча і складна творчість, надзвичайно тонкі інструменти, які вічно вдосконалюються і якими він впливає на людську душу. Учитель творить людину» [9, с. 340–341]. А справжній педагог, відповідно до поглядів і переконань педагога-класика, обов'язково буде прагнути виконувати свою професійну діяльність натхненно, відповідально, високопрофесійно, з великою повагою до особистості вихованця, з чіткими орієнтирами до проголошення і відстоювання ідеалів Добра, Істини, Справедливості, Любові, яким завжди був відданий Василь Сухомлинський.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, у результаті аналізу зроблено висновок про те, що більшість ключових векторів реформаційних змін в освіті України є суголосні з ідеями і поглядами педагога-гуманіста В. Сухомлинського. Вважаємо, що реактуалізація педагогічного досвіду класика має потужний потенціал у розбудові сучасної освіти і тому потребує нині пильної уваги, адже може бути корисним у визначенні орієнтирів на конструктивні напрями подальших реформаційних змін в освіті.

З огляду на зазначене, перспективами подальших розвідок вважаємо аналіз сторінок педагогічної спадщини видатного педагога, переосмислення і використання яких будуть націлювати теоретиків і практиків в педагогічній освіті на вибір напрямів подальшої розбудови системи національної освіти України, підвищення її престижу і ролі у світовому та вітчизняному просторі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – 40 с.

2. Концепція середньої загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>. – 26 с.

3. Ляшенко О. І. Пріоритети розвитку української школи в умовах реформування освіти / Ляшенко О. І. – К, 2017. – 89 с.

4. Сухомлинський В. А. Письмо болгарському учителю «Воспитывайте разум ребенка». Письмо первое. – ЦДАВО України, ф. 5097, оп. 1, спр. 590, арк. 20–48.

5. Сухомлинський В. А. Трудные судьбы / В. А. Сухомлинский. – М.: Знание, 1967. – 79 с.

6. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 401–637.

7. Сухомлинський В. О. Природа, праця, світогляд / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа. – 1977. – Т. 5. – С. 551–562.

8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа. – 1976. – Т. 3 – С. 7–279.

9. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 147–416.

REFERENCES

1. *Kontsepsiia «Nova shkola. Prostir osvityvnykh mozhlyvostej»*. [Concept «New School. Educational Opportunity Space»]. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>.

2. *Kontsepsiia seredn'oi zahal'noosvitn'oi shkoly Ukrainy*. [Concept of the secondary comprehensive school of Ukraine]. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>.

3. Liashenko, O. I. (2017). *Priorytety rozvytku ukrains'koi shkoly v umovakh reformuvannia osvity*. [Priorities of the development of the Ukrainian school in the context of reforming education]. Kyiv.

4. Sukhomlynskyj, V. A. (1977). *Pys'mo bolharskomu uchyteliu «Vospytyvajte razum rebenka»*.

Pys'mo pervoe. [A letter to the Bulgarian teacher «Bring up the child's mind». The first letter.]. Kyiv.

5. Sukhomlynskyj, V. A. (1967). *Trudnye sud'by*. [Difficult destinies]. Moscow.

6. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1976). *Metodyka vykhovannia kolektivu*. [Methodology of education of the collective]. Kyiv.

7. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1977). *Pryroda, pratsia, svitohliad*. [Nature, labor, worldview]. Kyiv.

8. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1976). *Sertse viddaiu ditiam*. [I give my heart to the children]. Kyiv.

9. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1976). *Yak vykhovaty spravzhniu liudynu*. [How to raise a real person]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРИМАКОВА Віталія Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики виховання, психології та інклюзивної освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Наукові інтереси: професійний розвиток педагогів у системі неперервної освіти, спеціальна педагогіка; історія розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ПРИМАКОВА Vitaliia Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Education, Psychology and Inclusive Education of the Communal Higher Educational Establishment «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council

Circle of scientific interests: professional development of teachers in the system of continuous education, special pedagogy; the history of postgraduate pedagogical education in Ukraine.

*Дата надходження рукопису 27. 07. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор Н. С. Савченко*

УДК [37(091)(477)]: 373.5

ПУСТОВІТ Григорій Петрович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, ORCID iD: 0000-0001-7754-0249, e-mail: h.pustovit@gmail.com

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування проблеми. Сьогодні як у світі, так і в Україні все більше уваги приділяється питанням рівного доступу до освіти, покращення умов навчання й виховання дітей з особливими

освітніми потребами, питанням організації інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта – це такий процес навчання й виховання, при якому ВСІ діти, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних й інших